

SIRBİSTAN

DEMİR-ÇELİK SEKTÖRÜ PAZAR ARAŞTIRMASI RAPORU

Tarih: Nisan 2025

Raporu Hazırlayan: Belgrad Ticaret Müşavirliği

SIRBİSTAN DEMİR-ÇELİK SEKTÖRÜ

PAZAR ARAŞTIRMASI RAPORU

1. Ülke Pazarında Demir-Çelik Sektörü

Güçlü metalürjik geleneğe sahip olan Sırbistan hem yerel talepleri karşılamakta hem de küresel tedarik zincirlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Söz konusu sektör halihazırda Sırbistan'ın gayri safi yurtiçi hasılasının yaklaşık %6'sını oluşturmakta ve ihracata dayalı ekonomik büyüme politikası izleyen ülkenin ihracatının yaklaşık beşte birini metal işleme sektörü oluşturmaktadır. Sırbistan İstatistik Ofisi verilerine göre en önemli ihracat pazarları Polonya, Çekya, Bosna Hersek, Bulgaristan ve İtalya'dır.

1.1 İlgili Sektörde Üretim

Sırbistan, Avrupa demir ve çelik endüstrisindeki en büyük üreticilerden biri olarak görülmesi de özellikle Çin'li HBIS Group aracılığıyla kayda değer bir varlığa sahiptir. Sırbistan'ın Balkanlar'daki konumu, Tuna nehrine ve ticaret yollarına erişimi, ona lojistik bir önem kazandırmaktadır. 2024 yılı itibarıyla Sırbistan'ın demir çelik imalat sektörü, yaklaşık 1,4 milyar avro ile gelir açısından Avrupa'da 22. sırada yer almaktadır.

Sırbistan'ın çelik ve metal imalat endüstrisi; otomotiv ve inşaat sektörlerini desteklemede önemli rol oynamaktadır. Araçlar için yüksek mukavemetli çelik bileşenlerin yanı sıra binalar ve altyapı projeleri için yapısal çelik üretimi gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte Avrupa Birliği'ne çelik ihracatındaki kota nedeniyle sektördeki üretim belirli bir düzeyde kalmaktadır.

1.2 Ortalama Üretici Fiyatları

Sırbistan İstatistik Ofisi'nden temin edilen veri esas alındığında 72 – Demir ve Çelik faslında, 2024 yılında kg başına toplam ihracat birim değeri 0,78 dolar seviyesine (2023 yılı: 0,85) gerilemiştir. Bununla birlikte Sırbistan'ın ihracatında öne çıkan tarifelerdeki ürünlerin ihracat birim değerleri ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Gümrük Tarife Kodu (4 Basamaklı)	Birim Maliyet (ABD Doları/kg)
7208	0,76
7204	0,41
7210	1,30
7209	0,87
7214	0,68
7213	0,70
7201	0,27
7216	1,27
7212	1,48
7229	0,88

Diğer taraftan Sırbistan İstatistik Ofisi tarafından yayımlanan üretici fiyat endeksi esas alındığında; 2025 yılı Nisan ayında temel metallerdeki üretici fiyatı 2024 yılı Nisan ayına kıyasla %3,2; 2024 yılı ortalamasına kıyasla ise %1,2 azalmıştır.

1.3 İlgili Sektörde Üretici Yerli Firmalara ve Üretici Birlikleri/Derneklerine İlişkin Bilgiler

Sırbistan'ın demir-çelik endüstrisi, büyük ölçekli demir ve çelik üretimi gerçekleştiren Çin'li HBIS Group Serbia Iron & Steel etrafında yoğunlaşmıştır. Sırbistan'ın Smederevo Šabac ve Kučevo şehirlerinde bulunan üretim tesislerinde; sıcak ve soğuk haddelenmiş çelik ürünler, teneke levha, pik demir ve ham çelik üretimi gerçekleştirilmektedir. HBIS Sırbistan, yıllık yaklaşık 2,2 milyon ton nihai çelik ürün üretim kapasitesine sahiptir. Sektördeki en büyük ikinci üretici ise yerel bir şirket olan Metalfer Steel Mill d.o.o.'dur. Yıllık 600 bin ton üretim kapasitesine sahip olan Metalfer Steel Mill, çelik inşaat demirlerinin yanı sıra endüstriyel tesisler için sıcak haddelenmiş tel ve çelik kütükleri üretmektedir. Söz konusu firmalar haricinde, daha küçük çelik operasyonları gerçekleştiren ve kapasiteleri sınırlı olan (haricinde ikincil çelik üretimi veya metal işlemeye odaklanan) firmalar da mevcuttur.

Firma Unvanı	Web Sitesi	İletişim Bilgileri
HBIS Group Serbia Iron & Steel d.o.o.	https://hbisserbia.rs/	+381 26 693 620 hbisbusinessoffice@hbisserbia.rs procurement@hbisserbia.rs
Metalfer Steel Mill d.o.o.	https://www.metalfer.net/en/	+381 22 621 636 office@metalfer.net

1.4 Demir-Çelik Sektöründe Perakende ve Toptan Satışlara İlişkin Bilgi

Sırbistan'da 2023 yılında ana metal imalatı, çelik döküm, yapısal metal ürün imalatı ve metal şekillendirme dahil olmak üzere demir-çelik sektörünün cirosu yaklaşık 1,2 milyar avrodur. Bunun 994,1 milyon avrosu demir ve çelik imalatı; 488,8 milyon avrosu yapısal metal ürün imalatı; 231,4 milyon avrosu demir ve çelik döküm; 101,8 milyon avrosu ise metal şekillendirme faaliyetlerinden oluşmaktadır.

2. Ülkenin Sektörde Dış Ticareti

2.1 Demir-Çelik Sektöründe 2024 Yılında Ülkenin En Fazla İthalat Gerçekleştirdiği Ülkeler

	Ülke Adı	İthalat Değeri (Bin \$)	Miktar (ton)	Oran (%) (İthalat Değeri/Toplam İthalat)
1	Türkiye	157.957	187.016	16,5
2	İtalya	124.096	132.701	13,0
3	Çin	122.919	99.221	12,8
4	Bosna-Hersek	120.943	175.981	12,6
5	Kuzey Makedonya	51.175	50.411	5,3
6	Avusturya	44.434	40.542	4,6
7	Romanya	44.207	75.380	4,6
8	Almanya	31.112	15.167	3,2
9	Polonya	27.830	28.788	2,9
10	Ukrayna	23.152	36.804	2,4
Toplam ithalat: 957.886 (Bin \$)				

2.2 Demir-Çelik Sektöründe 2024 Yılında Ülkenin En Fazla İhracat Gerçekleştirdiği Ülkeler

	Ülke Adı	İthalat Değeri (Bin \$)	Miktar (ton)	Oran (%) (İthalat Değeri/Toplam İthalat)
1	Polonya	131.877	162.543	18,0
2	Çekya	75.927	89.536	10,4
3	Bosna-Hersek	72.913	92.328	10,0
4	Bulgaristan	72.530	130.804	9,9
5	İtalya	65.931	78.430	9,0
6	Macaristan	58.813	69.143	8,0
7	Avusturya	49.750	66.189	6,8
8	Slovakya	45.808	57.864	6,3
9	Romanya	41.926	60.491	5,7
10	Hırvatistan	23.497	28.005	3,2
16	Türkiye	6.258	6.101	0,9
Toplam ithalat: 730.822 (Bin \$)				

2.3 Demir-Çelik Sektöründe 2024 Yılında Ülkenin Altılı Tarife Bazında En Fazla İthalat Yaptığı Ürünler

Gümrük Tarife Kodu (6 Basamaklı)	Ürün Adı	İthalat Değeri (Bin \$)	Türkiye'den İthalatı (Bin \$)	Türkiye'den İthalatının Payı (%)
721070	Demir/alaşımsız çelikten yassı hadde mamulleri (genişlik=>600mm, boyanmış, verniklenmiş/plastik maddelerle kaplanmış)	118.622	14.332	12,1
721420	Köşeli çubuklar (çentik, yiv, oluk vb şekil bozuklukları olan veya haddeleme işleminden sonra burulmuş olanlar)	79.917	18.924	23,7
721049	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamulleri (genişlik=>600mm, oluklu hariç, başka usulle çinko ile kaplanmış)	76.052	21.613	28,4
721391	Filmaşın (çap<14mm. enine kesiti daire şeklinde)	63.959	7.639	11,9
720851	Demir veya alaşımsız çelikten yassı diğer mamüller (sıcak hadde, genişlik >= 600mm, kalınlık > 10mm, kaplanmamış)	47.516	1.304	2,7
721310	Demir veya alaşımsız çelikten filmaşın (üzerinde çentik, yiv, oluk veya diğer şekil bozuklukları bulunan, sıcak hadde)	41.877	1.252	3

720839	Sıcak mamul demir, çelik rulo (kalınlık<3mm. diğer)	30.912	15.190	49,1
720449	Diğer döküntü ve hurdalar	23.965	-	-
720852	Demir veya alaşımsız çelikten yassı diğer mamüller (sıcak hadde, genişlik>= 600mm, 4.75mm=)	21.815	874	4
721633	H şeklinde profil (demir-çelik, yükseklik=>80mm, sıcak işlenmiş)	20.494	2.095	10,2

2.4 Demir-Çelik Sektöründe 2024 Yılında Ülkenin Altılı Tarife Bazında En Fazla İhracat Yaptığı Ürünler

Gümrük Tarife Kodu (6 Basamaklı)	Ürün Adı	İhracat Değeri (Bin \$)	Türkiye'ye İhracatı (Bin \$)	Türkiye'ye İhracatının Payı (%)
720837	Sıcak mamul demir, çelik rulo (4, 75mm.=)	115.232	108	0,1
721012	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamülleri (genişlik=>600mm, kalayla kaplanmış, kalınlık < 0,5mm)	102.635	4.134	4
720852	Demir veya alaşımsız çelikten yassı diğer mamüller (sıcak hadde, genişlik>= 600mm, 4.75mm)	58.228	16	0
720838	Sıcak mamul demir, çelik (rulo kalınlık 3-4, 75mm. diğer)	54.987	32	0,1
720839	Sıcak mamul demir, çelik rulo (kalınlık<3mm. diğer)	42.436	36	0,1
720449	Diğer döküntü ve hurdalar	42.093	-	-
720827	Yassı hadde ürünü (rulo, sıcak hadde, kalınlık <3mm.dekopaja tabi)	36.408	99	0,3
720853	Sıcak mamul demir, çelik (3mm.=<kalınlık <4, 75 mm.)	27.932	1	0
720836	Yassı hadde ürünü (rulo, sıcak haddelenmiş, kalınlık>10mm.)	19.808	-	-
720916	Demir veya alaşımsız çelikten yassı mamüller (rulo, soğuk hadde, genişlik=>600mm, 1mm)	19.640	24	0,1

3. Sektörde Ülkemizden İhracat (Değer ve Miktar)

3.1 Sektörde Ülkemizin Ülkeye İhracatı (1.000 \$)

	Gümrük Tarife Kodu (6 Basamaklı)	Ürün Adı	2020	2021	2022	2023	2024
1	721420	Demir/alaşımsız çelikten çubuklar; sıcak haddelene sırasında çentik, yiv, oluk gibi şekil bozuklukla	13.575	25.652	23.093	15.581	18.139
2	721049	Demir veya alaşımsız çelikten diğer yassı hadde mamüller; başka bir usulle çinko ile kaplanmış	4.240	12.740	21.112	15.490	17.234
3	720839	Sıcak mamul demir, çelik rulo (kalınlık<3mm. diğer)	96	7.015	5.800	4.798	14.332
4	721070	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamüller; boyanmış, verniklenmiş veya plastik maddelerle	11.867	12.317	35.304	14.371	13.690
5	720838	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri; rulo halinde, sıcak haddelenmiş, kaplanmamış, en	-	3.295	13.505	3.818	8.698
6	721499	Demir/alaşımsız diğer çelikten çubuklar; sıcak haddelenmiş veya sıcak çekilmiş	1.810	3.213	8.932	4.520	5.192
7	721720	Demir veya alaşımsız çelikten çinko ile kaplanmış teller	3.955	3.262	4.440	3.820	4.974
8	721230	Demir veya alaşımsız çelikten çinko ile başka bir usulle kaplanmış yassı hadde mamüller; en < 600 mm	236	817	3.483	2.800	4.716
9	721391	Demir veya alaşımsız çelikten sıcak haddelenmiş, kangal halinde diğer filmaşın; enine kesiti daire	2.907	4.117	8.771	1.170	4.676

10	720837	Sıcak mamul demir, çelik rulo (4,75mm.)	-	1.119	4.857	2.267	4.370
Toplam			38.686	73.547	129.296	68.634	96.020

3.2 Sektörde Ülkemizin Ülkeye İhracatı (Miktar-ton)

	Gümrük Tarife Kodu (6 Basamaklı)	Ürün Adı	2020	2021	2022	2023	2024
1	721420	Demir/alaşımsız çelikten çubuklar; sıcak haddeleme sırasında çentik, yiv, oluk gibi şekil bozuklukla	30.441	37.130	30.359	27.350	29.698
2	720839	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri; rulo halinde, sıcak haddelenmiş, kaplanmamış, en	118	6.323	8.210	6.878	23.020
3	721049	Demir veya alaşımsız çelikten diğer yassı hadde mamüller; başka bir usulle çinko ile kaplanmış, en >	6.709	9.699	18.283	17.192	20.976
4	721070	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamüller; boyanmış, verniklenmiş veya plastik maddelerle	15.837	10.069	28.553	14.462	14.095
5	720838	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri; rulo halinde, sıcak haddelenmiş, kaplanmamış, en	-	2.965	15.226	5.339	13.825
6	721391	Demir veya alaşımsız çelikten sıcak haddelenmiş, kangal halinde diğer filmaşın; enine kesiti daire,	6.335	5.248	9.846	1.981	7.545
7	721499	Demir/alaşımsız diğer çelikten çubuklar; sıcak	3.505	4.174	9.824	5.590	6.926

		haddelenmiş veya sıcak çekilmiş					
8	720837	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri; rulo halinde, sıcak haddelenmiş, kaplanmamış, en	-	1.004	5.604	2.957	6.874
9	721631	Demir veya alaşımsız çelikten u şeklinde profiller; sıcak haddelenmiş veya sıcak çekilmiş, yükseklik	4.082	6.917	8.527	5.545	5.618
10	721230	Demir veya alaşımsız çelikten çinko ile başka bir usulle kaplanmış yassı hadde mamüller; en < 600 mm	348	573	2.901	2.788	5.428
Toplam			67.376	83.530	137.332	90.083	134.004

4. Sektörde İhracat Yoluyla Pazara Giriş

4.1 Sektörde Önde Gelen Firmalar ve Pazarın Yapısı

Sırbistan’da ithalatçı firma bilgilerinin temin edilebileceği açık bir kaynak bulunmamaktadır. Bu kapsamda potansiyel müşteri portföyünün faaliyet gösterdiği alana ilişkin NACE kodunun, Müşavire Danışın uygulaması (<https://musaviredanisin.ticaret.gov.tr/>) üzerinden Ticaret Müşavirliğimize iletilmesi halinde, ilgili sektörde faaliyet gösteren firmalara ilişkin bilgiler temin edilebilecektir.

Demir ve çelik sektöründe; ürünlerin toptan ticaretini yapan firmaların yanı sıra, metal işleme ve şekillendirme faaliyeti yürüten firmalar ile müteahhitlik projesine ürün temin eden müteahhitlik firmaları da bulunmaktadır. Sırbistan’daki müteahhitlik projeleri özelinde; “4.5. Sektörde İhale Yayımlayan Kamu Kurumları ile İlgili Bilgiler” bölümünde yer alan linkler aracılığıyla kamu ihalelerinin veya <https://www.gradnja.rs/> ve <https://www.ekapija.com/en/> gibi iş portallarının takip edilmesinde fayda bulunmaktadır.

2025 yılı itibarıyla demir ve çelik ürünleri toptan ticareti ile metal işleme ve şekillendirme faaliyeti yürüten başlıca firmalar; 3D-Metal d.o.o. (Gornji Milanovac), Alumil Yu Industry a.d. (Nova Pazova), Atenic-Commerce d.o.o. (Čačak), Dak Comerc d.o.o. (Novi Sad), Feros d.o.o. (Aleksinac), Feros d.o.o. (Aleksinac), Metaling d.o.o. (Belgrad), Steel Service Center d.o.o. (Smederovo), Thyssenkrupp Materials d.o.o. (Indija), Trgometal d.o.o. (Pančevo & Šimanovci), Unipromet d.o.o. (Čačak), Utva Silosi a.d. (Kovin), Valmex d.o.o. (Belgrad)’dur.

Diğer taraftan “4.1.1. İlgili Oda/Birlik/Dernek/STK’lar ve İletişim Bilgileri” bölümünde yer alan kümelenmelerin web sitelerinden de önemli firma bilgilerine erişmek mümkündür.

4.1.1 İlgili Oda/Birlik/Dernek/STK'lar ve İletişim Bilgileri

- Voyvodina Metal Kümelenmesi (Vojvodina Metal Cluster)

Voyvodina Metal Kümesi, Sırbistan'ın en önemli metal derneklerinden birisidir. 2011 yılında kurulmuş olan Kümelenme'nin mevcut durumda 31 kurum ve 147 şirket olmak üzere toplam 178 üyesi bulunmaktadır.

Adres: Narodnog fronta 56, 21235, Temerin/Serbia

Telefon: + 381 21 844 923; + 381 63 755 8305

E-posta: office@vmc.rs

Web adresi: <http://www.vmc.rs/#/>

- Batı Sırbistan Metal Kümelenmesi (Cluster West Metal)

2014 yılında kurulan Batı Sırbistan Metal Kümelenmesi Užice, Požega ve Arilje şehirlerindeki 11 küçük ve orta ölçekli işletme ile beş kurumdan oluşmaktadır.

Adres: Petra Čelovića bb, 31000 Užice/Serbia

Telefon: +381 31 523 065

E-posta: klasterwestmetalgroupp@gmail.com

Web adresi: <http://klasterwestmetalgroupp.rs/en/home-2/>

- Sırbistan Ticaret ve Sanayi Odası - Metal ve Elektrik Sanayi Birimi

Adres: Resavska 13-15, Belgrade/Serbia

Telefon: +381 11 3300 954

E-posta: metalska@pks.rs

Web adresi: <https://pks.rs/udruzenje/udruzenje-za-metalnu-elektro-industriju-rudnike-metal-i-metalurgiju>

4.2 Sektörün İthalatında Zorunlu Belgeler

Sırbistan'ın AB'ye katılım müzakereleri çerçevesinde Sırp gümrük mevzuatı büyük ölçüde AB gümrük mevzuatı ile uyumlaştırılmıştır. Bu kapsamda, Türk ürünlerinin Sırbistan'a ihracatında beyanname, fatura, paketleme listesi, TIR Karnesi, taşıma belgesi (CIR, CMR vb.) gibi belgelerin yanı sıra Türkiye-Sırbistan STA'sı uyarınca EUR.1 dolaşım sertifikası da talep edilmektedir.

Sırbistan'ın teknik düzenlemelere ilişkin mevzuatı uyarınca bazı demir-çelik ürünlerinin ilgili düzenlemelere uygun olarak üretilmesi ve uygunluk değerlendirmesinin yapılması zorunludur. Sektöründeki bazı ürünlerin ithalatında uygunluk değerlendirme belgesi talep edilmektedir. İthalatı, İhracatı veya Transit Geçiş Belirli Belgelerin Alınmasını Gerektiren Malların Belirlenmesine İlişkin Düzenlemenin

5

no.lu

ekinde

(https://www.carina.rs/upload/media/2024/1/11/58633/Odluka_o_odre%C4%91ivanju_robe_za_%C4%8Di%91je_uvoz,izvoz,odnosno_tranzit_propisano_pribavljanje_odre%C4%91enih_isprava-Sl.gl.RS_br.59_i_107_iz_2022,3,27,85_i_120_iz_2023.pdf) uygunluk değerlendirme belgesi talep edilen ürünlere ilişkin bilgi yer almaktadır. Ayrıca ürün bazında uygunluk değerlendirme belgesine gerek olup olmadığına yönelik olarak Sırbistan Ekonomi Bakanlığı tarafından ücretli bir hizmet sunulmakta olup detaylı bilgi <https://www.tehnis.privreda.gov.rs/sr/infrastruktura-kvaliteta/Ocenjivanje-usaglasenosti/obavezna-sertifikacija.html> web sitesinde yer almaktadır.

4.3 Sevkiyat Öncesi Muayene

Türkiye’den Sırbistan’a demir-çelik ihracatında genel olarak bir sevk öncesi inceleme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak Ürünlerin Teknik Gereksinimleri ve Uygunluk Değerlendirmesi Kanunu ve ilgili teknik ve diğer özel düzenlemelere uygun olarak ihraç edilecek ürünün uygunluk değerlendirme belgesine sahip olması gerekmektedir.

4.4 Sektördeki Önemli Fuarlar ve Tarihleri

Sırbistan İnşaat, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı himayesinde Belgrad Fuarcılık İdaresi tarafından her yıl Nisan ayında Uluslararası Yapı Fuarı düzenlenmekte olup fuar hakkında detaylı bilgi <https://sajamgradjevine.rs/en/home/> linkinde yer almaktadır. 2025 yılında söz konusu fuar, T.C. Ticaret Bakanlığı tarafından milli katılım kapsamında desteklenen fuarlar listesinde yer almıştır.

Belgrad Fuarcılık İdaresi tarafından her yıl Mayıs ayında Uluslararası Teknik Fuar düzenlenmekte olup fuar hakkında detaylı bilgi <https://sajamtehnike.rs/en/home/> linkinde yer almaktadır. 2025 yılında söz konusu fuar, T.C. Ticaret Bakanlığı tarafından bireysel katılım kapsamında desteklenen fuarlar listesinde yer almıştır.

4.5 Sektörde İhale Yayımlayan Kamu Kurumları ile İlgili Bilgiler

Sırbistan’da kamu kurum ve kuruluşlarının ürün ve malzeme tedarikine ilişkin ihaleler genel itibarıyla Sırbistan Kamu Portalı’nda ([https://jnportal.ujn.gov.rs/oglasisvi?initFilter=\[%22PublishDate%22,%22%3E=%22,%222025-01-01%22\]](https://jnportal.ujn.gov.rs/oglasisvi?initFilter=[%22PublishDate%22,%22%3E=%22,%222025-01-01%22]))) yayımlanmaktadır.

Yukarıda belirtilenler haricinde Sırbistan’da kamu kurum ve kuruluşları (Bakanlıklar/Belediyeler vb.) görev ve yetki alanları itibarıyla kurumsal internet sitelerinde de ihale duyurusuna çıkabilmektedir. Bu sebeple, faaliyet gösterilen sektörlerle alakalı kurum ve kuruluşların web sitelerinin de ayrıca takip edilmesinde fayda bulunmaktadır. Bu çerçevede, Sırbistan Hükümetinin <https://www.srbija.gov.rs/tekst/en/34128/serbian-government-directory.php> web sayfasında Bakanlıkların iletişim bilgileri yer almaktadır.

4.6 Ülkenin, Ülkemiz ve Diğer Ülkelerle STA/Tercihli Ticaret Anlaşmaları Hakkında Bilgi

Türkiye, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği’nin işleyişine ilişkin kuralları belirleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nın bir gereği olarak, dış ticaret politikasını AB’nin Ortak Ticaret Politikası ile uyumlaştırmaktadır. Bu kapsamda ülkemiz, AB’nin STA imzaladığı üçüncü ülkelerle münferit olarak STA’lar imzalamaktadır. Bu çerçevede, ülkemiz ile Sırbistan arasında imzalanan STA 1 Eylül 2010 itibarıyla yürürlüğe girmiş, ayrıca STA’nın kapsamına hizmet ticaretinin dahil edilmesi ve tarım tavizlerinin geliştirilmesine yönelik olarak başlatılan müzakereler neticesinde STA’nın kapsamını genişleten Protokoller ise 1 Haziran 2019 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Söz konusu anlaşmalar kapsamında, sanayi ürünlerinde gümrük vergileri karşılıklı olarak kaldırılmış ve tarım ürünlerinde ise karşılıklı olarak belirli ürünlerde tarife kontenjanları kapsamında vergi muafiyeti veya gümrük vergisi indirimi sunulmuştur. Ayrıca, hizmet ticareti de revize anlaşma çerçevesinde düzenlenmiştir.

Bununla birlikte ülkemizce yapılan (Ticaret Bakanlığı) yönetmelik değişiklikleri ile Sırbistan, 01.06.2019 tarihinden geçerli olmak üzere, Batı Balkan Menşe Kümülayon Sistemi Kapsamı Ticarete Eşyanın Tercihli Menşenin Tespiti Hakkında Yönetmelik kapsamından çıkarılmış ve Türkiye Cumhuriyeti ile Sırbistan Arasında Serbest Ticaret Anlaşmasının uygulanmasına ilişkin hükümler Pan Avrupa Akdeniz Tercihli Menşe Kurallarına Dair Bölgesel Konvansiyon Kapsamı

Ticarette Eşyanın Tercihli Menşenin Tespiti Hakkında Yönetmelik kapsamına alınmıştır. Bölgesel Konvansiyonun uygulamaya konması ile AB, Türkiye, EFTA, Akdeniz ülkeleri ve Balkan ülkeleri arasındaki STA'ların menşe protokolleri çok taraflı bir menşe protokolüne (Bölgesel Konvansiyon eki menşe kuralları) atıfta bulunacak şekilde ortadan kaldırılarak, yeknesak kurallar çerçevesinde işleyen geniş bir çapraz kümülasyon alanı oluşturulmuştur.

Diğer taraftan Sırbistan'ın; Avrupa Birliği ile imzaladığı İstikrar ve Ortaklık Anlaşması; CEFTA, EFTA, Avrasya Ekonomik Birliği (EAEU; Rusya, Kazakistan, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Ermenistan), İngiltere ve Çin ile imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA); ABD, Japonya ve Avustralya ile imzaladığı Tercihli Ticaret Anlaşmaları (Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi); Birleşik Arap Emirlikleri ile imzalamış olduğu Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması bulunmaktadır. Böylelikle, Sırbistan'ın yaklaşık 2,7 milyar tüketiciye gümrüksüz erişimi vardır. Bununla birlikte Sırbistan'ın Mısır ile imzalamış olduğu STA'nın yürürlüğe girmesi için iç onay süreçlerinin tamamlanması beklenmektedir.

4.7 Varsa Tercihli Tarifeden Yararlanmak İçin Gereken Belgeler

Türkiye ile Sırbistan arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması hükümleri, Türk tercihli menşeli tüm sanayi ürünleri için, yani malların Türk gümrük idaresi tarafından düzenlenen EUR.1 dolaşım sertifikası veya Türkiye'den gelen ihracatçı tarafından 6.000 avroya kadar değere sahip mallar için verilen faturadaki menşe beyanı (veya malların değerinden bağımsız olarak yetkili ihracatçının beyanı) eşliğinde olması durumunda %0 gümrük vergisi oranı öngörmektedir.

Yukarıda belirtilen menşe belgelerinin Pan-Avrupa-Akdeniz Tercihli Menşe Kuralları Bölgesel Sözleşmesi hükümlerine uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

4.8 Sektörde Standartlar

Sırbistan'da demir ve çelik ürünleriyle ilgili standartlar, Sırbistan Standardizasyon Enstitüsü (ISS) tarafından belirlenmekte olup, bu standartlar Avrupa ve uluslararası normlara uyumlu şekilde hazırlanmıştır. Bu standartlara uygunluk, demir ve çelik ürünlerinin üretimi, ithalatı ve kullanımı açısından zorunludur.

- SRPS EN ISO 1461:2022 – Sıcak Daldırma Galvaniz Kaplamalar

Bu standart, imal edilmiş demir ve çelik ürünlerde uygulanan sıcak daldırma galvaniz kaplamaların özelliklerini ve test yöntemlerini tanımlar. Korozyon koruması ve kalite kontrolünü güvence altına alır.

- SRPS EN 10025 Serisi – Yapısal Çelik Ürünleri

Bu seri, sıcak haddelenmiş yapısal çelik ürünleri için teknik teslimat şartlarını kapsamaktadır:

Bölüm 1: Genel teknik teslimat şartları

Bölüm 2: Alaşımsız yapısal çelikler

Bölüm 3: Normalleştirilmiş veya normalleştirme haddelemeli kaynaklanabilir ince taneli yapısal çelikler

Bölüm 4: Termomekanik haddelemeli kaynaklanabilir ince taneli yapısal çelikler

Bölüm 5: Atmosferik korozyon direnci artırılmış yapısal çelikler

Bölüm 6: Sertleştirilmiş ve temperlenmiş yüksek akma dayanımlı düz ürünler

- SRPS EN ISO 4885:2018 – Çeliklerin Isıl İşlemi için Terminoloji

Bu standart, demir esaslı malzemelerin ısıtılmasıyla ilgili terimlerin tanımlarını sağlamaktadır.

Bununla birlikte; ISO 9001, ISO 14001 ve ISO45001 sertifikaları kalite yönetimi, çevre yönetim sistemi ile iş sağlığı ve güvenliği sistemlerinin standardının belirlemek açısından talep edilebilmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği'nde çelik ve alüminyum yapıların tasarım, üretim ve montajında uyulması gereken standartları belirleyen EN 1090 sertifikası; Avrupa Birliği ülkelerince finanse edilen kamu ve özel sektör projelerine malzeme temini durumunda veya AB ülkelerine yeniden ihracat yapılacak durumlarda talep edilebilmektedir.

Söz konusu standartlar hakkında detaylı bilgi Sırbistan Standardizasyon Enstitüsünden (ISS) temin edilebilir:

Adres: Stevana Brakusa 2, Belgrade/Serbia

Telefon: +381 11 7541 260

E-mail: iss1@iss.rs ; infocentar@iss.rs

Diğer taraftan belirli demir ve çelik ürünleri için, ürünün teknik ve özel mevzuat gerekliliklerini karşıladığını kanıtlayan bir uygunluk değerlendirme belgesi temin etmek gerekmektedir. Bu belge yetkili bir kurum tarafından düzenlenmelidir ve gümrük işlemleri için gerekli olan belgelerden birisidir.

4.9 Sektörde Etiketleme

Sırbistan, büyük ölçüde AB ile uyumlu işaretleme ve etiketleme düzenlemesine sahiptir. Ancak ihracatçıların, yerel pazara sunulacak herhangi bir ürünü göndermeden önce gerekli şartları teyit etmelerinde fayda görülmektedir. Sırbistan'a yapılan tüm ihracatlarda ürünün adı, üreticinin veya ithalatçının tam adresi, menşe ülke, net miktar/ağırlık/hacim, içerikler, depolama şekli (nakliye, bakım kullanımı) ve ilgili tüketici uyarıları bilgileri yer almalıdır. Teknik açıdan daha karmaşık olan ürünlerde ise; kullanım talimatı, üreticinin özellikleri, yetkili bakım ofislerinin bir listesi, garanti bilgileri de dâhil etmelidir. Tüm bilgiler Sırpça olmalı ve gümrük işlemleri yapılmadan önce her ürüne eklenmelidir.

Bununla birlikte, Sırbistan'ın AB üyesi olmaması nedeniyle tüm ürünlerde CE işareti kabul edilmemektedir. Ürünün AB ile uyumlaştırılmış standartlar kapsamında olması durumunda CE kabul edilmekte, aksi durumda Sırbistan'a ithalat için Sırp uygunluk işaretinin (<https://tehnis.privreda.gov.rs/en/Technical-Regulations/SerbianMarkOfConformity.html>) söz konusu ürünlerde yer alması zorunludur.

4.10 Lojistik

Sırbistan'ın dış ticaretinde en yoğun kullanılan taşıma modu karayolu taşımacılığıdır. 2022 yılında ulaşım türlerine göre taşınan yük miktarı ton-km bazında incelendiğinde; %64,4 oranında karayolu taşımacılığı, %18,7 oranında demiryolu taşımacılığı, %10,6 oranında iç su yolu taşımacılığı, %6,2 oranında boru hattı taşımacılığı ve %0,1 oranında havayolu taşımacılığının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Sırbistan, Batı Avrupa ile Orta Doğu arasında bağlantı sağlayan Pan-Avrupa Koridoru VII ile Pan-Avrupa Koridoru X'in kesiştiği yerde bulunmaktadır. Bununla birlikte intermodal taşımacılık yöntemleri ile Hırvatistan'daki Rijeka ve Koper limanları ile Karadağ'daki

Bar limanı ile Adriyatik denizine; Selanik limanı ile Akdeniz'e; Köstence limanı ile Karadeniz'e; ayrıca Ren-Main-Tuna kanalı ile Hamburg limanına; demiryolu bağlantısı ile Budapeşte limanına erişim sağlanmaktadır.

Ülkemiz ile Sırbistan arasındaki uluslararası taşımacılık; karayolu, demiryolu, deniz yolu veya kombine taşımacılık kullanılmak suretiyle gerçekleştirilebilmektedir. Ancak coğrafi yakınlık, ekonomik ve esnek taşıma yöntemi olması nedeniyle Türkiye ve Sırbistan arasındaki taşımacılık faaliyetleri büyük oranda (2024 yılı verilerine göre %53) karayolu üzerinden gerçekleşmektedir.

4.11 Dağıtım Kanalları

Sırbistan'da demir ve çelik ürünlerinin dağıtımı; distribütörler, toptancılar, ticari acenteler ve doğrudan satış kanalları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu çok kanallı yaklaşım, ülke genelinde çeşitli sektörlerle kesintisiz malzeme tedarikini sağlamaktadır.

Sırbistan'da pazara giriş süresini kısaltmanın ve pazar payını arttırmanın en etkili yolu, distribütörler ve büyük toptancılarla ya da yeterli büyüklükte dağıtım ağına sahip firmalarla işbirliği yapmak olarak görülmektedir. Bununla birlikte, Sırp firmaları yabancı firmalar ile iş ortaklığına (joint venture) da olumlu yaklaşmaktadır. Genellikle yabancı ortağın finansman, ekipman ve ürünü tedarik ettiği yerel firmaların da işgücü, depo, yerel tecrübe ve dağıtım ağını sağladığı iş modelleri uygulanabilmektedir. Ancak, söz konusu firmaların seçimi hakkında detaylı araştırma yapılması, ilgili sektörde bulunan aktörler ile iyi ilişkiler kurularak doğru partnerin seçilmesi ve karşılıklı düzenlenecek sözleşmenin profesyonel yardım alınarak hazırlanması ileride doğabilecek ticari anlaşmazlıkların azaltılması veya önüne geçilmesi için önem arz etmektedir.

Bununla birlikte bazı ticari acenteler, yabancı üreticileri temsil ederek ürünlerini Sırp pazarına tanıtmakta ve satış süreçlerini kolaylaştırmaktadır.

Diğer taraftan, kesme, bükme ve kaplama gibi katma değerli hizmetler sunan büyük çelik üreticileri ve müteahhitlik firmalarına doğrudan satış imkanı da bulunmaktadır002E

4.11.1 Özel Günler ve Bayramlar

Sırbistan'da 2025 yılı resmî tatilleri aşağıda yer almaktadır:

- Yeni Yıl: 1-2 Ocak
- Ortodoks Noeli: 7 Ocak
- Sırbistan Ulusal Günü: 15-17 Şubat
- Paskalya: 18-21 Nisan
- İşçi Bayramı: 1-2 Mayıs
- Ateşkes Günü: 11 Kasım

4.11.2 En Çok Kullanılan Sosyal Medya Platformları

Sırbistan'da Facebook, Instagram, YouTube, X (Twitter), Tiktok ve LinkedIn en çok kullanılan sosyal medya platformları olarak öne çıkmaktadır.

Ayrıca mesajlaşma ve arama için WhatsApp'ın yanı sıra Viber da yaygın olarak kullanılmaktadır.

4.12 Tanıtım ve Pazarlama

Geleneksel yapısı nedeniyle inşaat ve üretim sektörlerinde çevrimdışı ve çevrimiçi yaklaşımların kombinasyonu en etkili tanıtım ve pazarlama yöntemi olarak kabul edilmektedir.

İnşaat firmaları, üretici şirketler ve distribütörlerle iyi ilişkiler kurmak çok önemlidir. Güvene dayalı ve uzun vadeli işbirliğine dayalı ticari ilişkilerin tercih edildiği Sırbistan pazarında, Sırp şirketlerin üretim sürecini yerinde incelemek üzere ülkemize davet edilmesi faydalı olacaktır.

Bununla birlikte, ağızdan ağıza pazarlama (word of mouth marketing) ve kişisel itibar halen kritik öneme sahiptir.

Diğer taraftan sektörel fuarlar ve profesyonel etkinlikler önemli tanıtım ve pazarlama araçlarından bir tanesidir. Uluslararası Yapı Fuarı ve Uluslararası Teknik Fuar gibi Balkan bölgesi için önemli olan fuarlara katılmak, ürünlerin tanıtımı açısından etkili bir yöntemdir. Bu fuarlar, Balkan coğrafyasındaki önemli aktörlerin bir araya geldiği ve alıcılarla buluştuğu etkinliklerdir. Ayrıca mühendisler, mimarlar ve satın alma yöneticileri arasında güven oluşturmak için vaka analizleri, webinarlar ve seminerler gibi eğitici içerikler sağlamak veya bu türdeki etkinliklere katılım sağlamak önem arz etmektedir.

Sırbistan pazarında yüz yüze görüşmelerin daha etkili olduğu bilinmekle birlikte, sosyal medya platformları da ürün tanıtım ve pazarlamasında kullanılmaktadır. Özellikle Sırpça dilinde arama yapan alıcıları çekmek için anahtar kelimeleri içeren Google reklamları ve SEO oluşturulması Sırp firmalarına ulaşmada fayda sağlamaktadır.

Bununla birlikte; demir-çelik, inşaat, metal işleme ve sanayi sektörlerine yönelik promosyon için basılı ve dijital medyada reklam verilebileceği gibi case study (uygulama örneği), uzman görüşü veya teknik makale formatında içerikler oluşturmak daha prestijli reklam ve tanıtım faaliyeti olarak değerlendirilmektedir.

4.13 Sektörde Tüketici /Alıcı Tercihleri ve Son Trendler

Sırbistan piyasasındaki yüksek rekabet, tüketicilerin de beklentilerini yükseltmiştir. Ülkede ürünlerin kalitesi, dayanıklılığı, fiyatı ve sunumu alıcılar tarafından sıkı bir denetime tabi tutulmaktadır. Siparişlerin zamanında teslimatı, numuneler ile sevkiyatı gerçekleştirilen ürünlerin kalitesinin aynı olması ve satış sonrası hizmet beklentisi ön plana çıkmaktadır.

Bununla birlikte alıcılar, tedarik zinciri boyunca şeffaflık ve güvenilirlik arayışındadır. Ürünlerin menşei, üretim süreçleri ve kalite standartları hakkında açık bilgi sunan şirketler, müşteri güvenini kazanmakta ve tercih edilmektedir.

Bununla birlikte Avrupa Birliği'ne mevzuatına uyum süreci kapsamındaki gelişmelerin de etkisiyle Sırbistan'daki alıcıların, çevre dostu ve sürdürülebilir üretim süreçlerine sahip ürünlere giderek daha fazla önem verdiği görülmektedir. Özellikle “yeşil çelik” gibi düşük karbon emisyonlu ürünler, inşaat ve enerji sektöründeki projelerde yaygınlaşmaktadır. Ayrıca inşaat ve enerji sektörlerindeki gelişmeler, yüksek performanslı ve özel amaçlı çelik malzemelere olan talebi de artırmaktadır. Örneğin, elektrik transformatörlerinde kullanılan silisyumlu çelikler projelerin uzun ömürlülüğünü ve verimliliğini artırmak amacıyla tercih edilmektedir.

4.14 Sektörde Vergiler

Sırbistan genel olarak serbest ticareti benimseyen ve düşük gümrük vergileri uygulayan bir ülke olup tarife dışı engelleri en aza indirmeye çalışmaktadır. Gümrük uygulamaları genel itibarıyla Avrupa Birliği ile uyumludur. Sırbistan’a ithal edilen mallar gümrük vergisine tabi olup gümrük vergileri “Gümrük Kanunu” ve “Gümrük Tarife Kanunu” çerçevesinde düzenlenmektedir. Ülkemiz ile Sırbistan arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması (STA), 1 Eylül 2010 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anlaşma kapsamında, sanayi ürünlerinde gümrük vergileri karşılıklı olarak kaldırılmıştır. Gümrük vergisi haricinde bu ürünlerin alım satımında %20 oranında katma değer vergisi uygulanmaktadır.

5. Sektörde İhracatçılarımızı Bekleyen Fırsatlar

Sırbistan; Türkiye’ye coğrafi olarak yakın bir bölgede bulunması, ülkemizin Avrupa’nın yakınında kaliteli ve büyük sayıda ürün üretme kapasitesi olan bir ülke konumunda olması, kolay, hızlı, alternatifli ve nispeten ucuz lojistik imkânları barındırması diğer pek çok imalat sanayi sektörleri gibi demir-çelik sektöründe de önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Bununla birlikte Türk menşeli ürünlerin kalite ve maliyet açısından avantajlı olması, güçlü tanınırlık ve olumlu Türk malı imajı, Sırbistan’ın liberal ticaret rejimi ve kültürel yakınlık genel olarak Sırbistan ile ticaret yapma açısından olumlu unsurlar olarak değerlendirilmektedir

Diğer taraftan, Sırbistan İstatistik Ofisi’nden temin edilen verilere göre demir ve çelik ithalatı son beş yıl içerisinde önemli ölçüde artış göstermiştir. 2020 yılında 609,7 milyon ABD doları düzeyinde gerçekleşen ithalat, 2024 yılında 957,9 milyon ABD dolarına yükselmiştir. İthalatın yaklaşık %16,5’i Türkiye’den gerçekleştirilmekte olup ülkemizi %13,0 ile İtalya, %12,8 ile Çin ve %12,6 ile Bosna-Hersek takip etmektedir. Bu kapsamda artan dış talep ve Türk menşeli ürünlerin yukarıda sayılan avantajları dikkate alındığında, Sırbistan pazarındaki potansiyelin artabileceği değerlendirilmektedir. Özellikle kaplamalı sac, inşaat çeliği, borular, profil demirleri gibi ürünlerdeki talebin artış gösterdiği gözlemlenmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye ile Sırbistan arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması, sanayi ürünlerinde gümrüksüz ihracat imkanı tanımaktadır. Sırbistan’ın baz gümrük tarifesi uyguladığı diğer ülkelere kıyasla bu durum, firmalarımıza fiyat avantajı sağlamaktadır. Ayrıca sınırlı sayıda büyük ölçekli üreticinin bulunduğu Sırbistan’da, özellikle işlenmiş ve özel alaşımlı çelik ürünleri ile niş ürünlerde firmalarımız açısından potansiyel olduğu değerlendirilmektedir.

Ayrıca başta EXPO 2027 olmak üzere Sırbistan’da devam eden ve planlanan altyapı ve üstyapı projeleri, önümüzdeki dönemde de demir ve çelik ürünlerine olan talebin (özellikle yüksek mukavemetli ve kaliteli yapı çelikleri) artmasını sağlayacaktır.

6. Sektörde İhracatçılarımızı Bekleyen Tehditler

2024 yılı itibarıyla Sırbistan’ın demir-çelik ithalatında ülkemiz %16,5 ile birinci sırada yer almakla birlikte, özellikle Çinli şirketler tarafından Sırbistan’da üstlenilen altyapı ve üstyapı projeleri ve aynı zamanda Çin ile Sırbistan arasındaki Serbest Ticaret Anlaşmasının etkisiyle Çin menşeli ürünlerin pazardaki payının artış gösterebileceği değerlendirilmektedir. Nitekim 2020 yılında Sırbistan’ın bu ürünler özelinde Çin’den ithalatı 36,9 milyon ABD doları iken 2024 yılı ithalatı 122,9 milyon ABD doları seviyesine yükselmiştir.

Çinli HBIS Group'un sahibi olduğu demir-çelik fabrikası, Sırbistan çelik pazarında baskın bir konuma sahip olup Sırbistan Ticaret Odasına göre Sırbistan'ın toplam çelik ihracatının %70'inden fazlası bu şirket tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Sırbistan'daki ikinci büyük üretici olan Metalfer Steel Mill d.o.o.'nun da yerli bir şirket olması nedeniyle pazardaki konumu önem arz etmektedir. Bu kapsamda başta HBIS Group olmak üzere söz konusu firmaların ülke ekonomisine sağladığı katma değer dikkate alındığında, pazardaki güçleri göz ardı edilememektedir. Ayrıca söz konusu ürünlerin nakliyesindeki yüksek maliyetler, gümrük işlemlerindeki bürokrasi ve sınır kapılarında yaşanabilecek gecikmeler ve ilave kontroller, ihracatçılarımız açısından yerli firmalar ile rekabeti güçleştirebilmektedir.

Bununla birlikte Avrupa Birliği'nin karbon emisyon maliyetlerini dengelemek amacıyla yürürlüğe koyduğu Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması ile yerel üreticilerin yeşil ve sürdürülebilir üretim gerçekleştirmek üzere gerekli önlemleri aldıkları bilinmektedir. Ayrıca pazardaki büyük üreticilerin, iç piyasadaki rekabet koşullarının adil olabilmesi için Sırbistan'ın ithal edeceği ürünlerde de bu kapsamda önlemler alması gerektiğine dair açıklamaları basına yansımıştır. Nitekim Sırbistan pazarının da çevreci üretim yapan şirketleri daha fazla tercih ettiği, kamu ihalelerinde ve büyük projelerde çevre dostu üretim belgelerinin arandığı bilinmektedir. Bu tür yatırımlara sahip olmayan Türk firmalarımızın ise pazardaki mevcudiyetlerinin azalma veya ortadan kalkma riski bulunmaktadır.

7. Demir-Çelik Sektöründe İhracatın Artırılması için Firmalara Öneriler

Başta Çin olmak üzere Sırbistan'ın genişleyen STA ağı ve bölgesel üreticiler nedeniyle artan rekabetçi koşullar, ihracatçılarımız açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Bu kapsamda, yerel ortaklıklar kurmak, çevreci üretim yatırımları yapmak ve regülasyonlara uyum sağlamak, bu tehditleri aşmada kritik stratejiler olacaktır.

Bu süreçte ihracatçılarımızın fiyatın yanı sıra kalite, güvenilirlik, dayanıklılık ve kişiye özel çözümlere vurgu yapması önemlidir. Ayrıca teknik destek, tam zamanında teslimat ve satış sonrası hızlı destek gibi katma değerli hizmetler, ihraç ürünlerimizi farklılaştırabilir.

Bununla birlikte, müşteri güvenini ve hizmet kalitesini arttırabilmek için ofis/depo açmak veya geniş dağıtım ağına ve sektörel bilgiye sahip Sırp şirketleriyle işbirliği yapmak, pazara giriş ve büyüme süreçlerinde önemli avantajlar sağlar.

İhracatçılarımızın; artan rekabetçi koşulları ve hammadde maliyetleri gibi zorlukların üstesinden gelirken, sürdürülebilir ve yenilikçi uygulamalara olan bağlılığını sürdürme becerisi, gelecekteki pazar payının belirlenmesinde etkili olacaktır. Sırbistan'ın giderek daha fazla sürdürülebilirliğe önem vermesi nedeniyle, karbon ayak izi düşük ürünler sunmak veya çevresel uyumu desteklemek yeni fırsatlar yaratacaktır. Ayrıca çevresel, sosyal ve yönetim alanlarındaki çabaların marka konumlandırılmasının bir parçası olarak vurgulanması önemlidir.

Diğer taraftan, çevrimdışı ve çevrimiçi yaklaşımların kombinasyonu olan tanıtım ve pazarlama stratejisinin izlenmesi ihracatın artırılmasına katkı sunacaktır.

8. Yararlı Adresler

Sırbistan Hükümeti

<https://www.srbija.gov.rs/>

İç ve Dış Ticaret Bakanlığı

<https://must.gov.rs/>

İnşaat, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

<http://www.mgsi.gov.rs/en>

Ekonomi Bakanlığı

<https://privreda.gov.rs/lat>

Maliye Bakanlığı Gümrük İdaresi

<https://www.carina.rs/en.html>

Sırbistan Standardizasyon Enstitüsü

<https://iss.rs/en/>

Sırbistan Ticaret ve Sanayi Odası

<https://en.pks.rs/industry-associations>

9. Kaynakça

- Sırbistan Ekonomi Bakanlığı
- Sırbistan Gümrük İdaresi
- Sırbistan İstatistik Ofisi
- Sırbistan Standardizasyon Enstitüsü
- Sırbistan Ticaret ve Sanayi Odası
- T.C. Ticaret Bakanlığı
- Trade Map
- Türkiye İstatistik Kurumu